

K.-OVA POTRAGA

Duže Kafkine pripovesti pripadaju jednoj od najstarijih književnih vrsta – *potrazi*, i možda neće biti naodmet pristupiti njegovom delu poredeći ga sa nekim od ranijih primera ove vrste. Primera radi, šta je, u različitim vremenima, bio predmet potrage i ko je bio njen junak?

Bajka

Cilj u bajci jeste ili neki sveti predmet koji svome posedniku pribavlja magične moći, na primer, Voda života, Zlatno runo, ili venčanje sa bajnom princezom, ili oboje – sticanje predmeta jeste uslov za ženidbu. Predmet se obično nalazi u pogrešnim rukama, krade ga neki div, ili zmaj, ili veštica, i njegovim moćima služe se u zle svrhe, za sebično samouzdanje njegovih ili njenih moći. Spasavanje magičnog predmeta, brak sa princezom, koja je obično začarana dok je brak ne izleči, jesu dobrobit ne samo za samog junaka nego i za društvo u celini; dok god se magični predmet nalazi u pogrešnim rukama, usevi neće porasti, ljudi su nesrećni i njihova budućnost je mračna, jer nema naslednika prestola. Kada junak uspe, ne samo on i njegova princeza nego i cela zemlja mogu živeti srećno.

Postoji nekolicina mladih ljudi koji kreću u potragu, ali svi osim jednog doživljavaju neuspeh, a cena neuspeha jeste smrt. Onaj uspešan, junak, obično je poslednji na koga se računalo, to jest ispostavlja se da nije ništa posebno i da je manje nadaren od svojih neuspešnih takmaca. On uspeva prvenstveno zbog toga što zna da je manje nadaren i voljan je da prihvati pomoć i od najnižeg stvorenja, mrava, ptice, i tako dalje, dok njegovi sposobniji takmaci veruju da mogu uspeti samo zahvaljujući svom daru, u okolnostima kada nijedno ljudsko biće, ma koliko nadareno, ne može uspeti bez pomoći; i drugo, on uspeva zato što je spreman na rizik neuspeha u traženju pomoći, da i poslednju paru da prosjaku za koga se čini da mu ne može biti od pomoći, a onda se ispostavi da je upravo on prava osoba za to.

Sveti Gral

Sveti predmet postoji, ali njega nisu otele zle sile, nego je izgubljen zbog grehova. On ne može biti posedovan, već samo obožavan; iako je natprirodan, on ne donosi magične moći; dozvoljava da se posmatra jedina je nagrada. Teorijski, može ga otkriti svako ko vodi život bez greha, iako se ne može doneti da bi se pokazao onima koji su grešni. U praksi, živeti bezgrešnim životom nije moguće bez natprirodnog dara ili milosti, i Gral osvaja predodređeni vitez, ser Galahad.

Iskušenje junaka bajke jeste u tome da odbije da pomogne drugima, ako bi to izgledalo kao odlaganje ili čak napuštanje konačnog cilja; iskušenje vitezova Grala jeste to da zaboravi svoj cilj zarad neposrednog zadovoljstva, ili da prihvati ono što izgleda kao pružanje pomoći, a u stvari je prepreka.

Potraga u snu (primer: *Božanstvena komedija*)

Svrha putovanja nije predmet nego duhovno znanje, vizija stvarnosti iza pojavnog, dok snevač kada se probudi može nastaviti ovozemaljski život. Snevač je, teorijski, svako, to jest nikakva vrlina ili delo njegovo ne privlači viziju, jer vizija je dar Božanske Milosti. Iz toga nužno ne sledi da će vizija promeniti njegov život, ali ako ga ne promeni, njegova odgovornost još je veća nego onih koje nikada nije pohodila njegova vizija.

Putovanje hodočasnika

Put više nije naročito putovanje tokom života, kao potraga za Gralom ili putovanje iz snova, nego ovozemaljski život od rođenja do smrti. Cilj je spasenje, i premda je to univerzalni cilj, jer svako se mora poduzeti puta, svako putovanje jeste jedinstveno; uspeh jednog hodočasnika ne pomaže drugome. Da li neko uspeva ili ne zavisi od sopstvene volje da se uspe; svaka greška jeste korak unazad, ali nijedna nije neopoziva osim samog odustajanja. Postoje pomagači i neprijatelji; postoje putokazi i oni nisu dvosmisleni; put može biti težak, ali nije obmanjujući, dok god se cilj drži jasno na pameti i nikada ne prestaje sa željom da se dospe gde treba.

Potraga za nužnošću (primer: *Faust, Per Gint*)

Potraga je put kroz život i cilj je još uvek lično spasenje, ali je zamišljeno sasvim drugačije. U ranijim potragama za spasenjem pravac nikada nije bio sumnjiv. Biti spasen, to jest realizovati suštinsko sopstvo – za to je bilo potrebno pokoravati se zapovestima i uputstvima Boga koje je Čoveku izrekao jasno i nesumnjivo u Svojoj crkvi i Svojoj Bibliji, i odbaciti sve mogućnosti koje su u suprotnosti sa njima. Ali u ovim potragama nedostaje vera u verski autoritet, a predmet potrage jeste individualna i neposredna izvesnost, bez vere, da je subjekat „u istini“. To se može postići samo istraživanjem *svih* mogućnosti sopstvene prirode, dobra i zla, jer jedino kada ih čovek upozna tada može biti siguran koja je prava; dokle god postoji barem jedna neiskušana mogućnost, on ne može znati da treba da bude odbačena, može samo da *veruje* da treba.

Junak takve potrage mora biti voljan i spreman da isproba sve, koliko god to šokantno bilo; mora se predati u potpunosti šta god da nalaže neposredni trenutak; mora po svaku cenu izbegavati da donese neopoziv izbor. Umetnička teškoća u pisanju ovakvog puta jeste to što su mogućnosti beskonačne, tako se potraga nikada ne može okončati, a svako okončavanje – jer knjiga se negde mora završiti – jeste arbitrarno. Kraj *Fausta* umetnički nije zadovoljavajući, pošto čitalac nije siguran u to da je Faust spasen, nije ni Gete, jer anđeli o Faustu pevaju:

*Njega ćemo kao larvu,
Rado mi primiti,*

to jest, njegov razvoj još uvek je nepotpun. Ibzen je pošteniji, pošto se *Per Gint* okončava upozorenjem Livca dugmadi da će se on i Per ponovo sresti.

Potruga za nevinošću (detektivska priča)

Formula je sledeća: grupa ljudi živi u onome što izgleda kao stanje nevinosti i milosti, gde nema zakona jer nema ni potrebe za njim. Leš je pronađen pod okolnostima koje čine izvesnim to da je neko iz grupe svakako ubica, odnosno, stanje nevinosti izgubljeno je i ulazi zakon. Svi su osimnjičeni, ali junak-detektiv identifikuje i hapsi krivca, a nevinost je ponovo uspostavljena za ostale, ili radije, ono što je prethodno bilo samo prikaz nevinosti sada postaje stvarnost.

Junak koji identifikuje i uklanja krivicu jeste: a) potpuni stranac za one u grupi; (b) izuzetna individua koja je, kao individua, ono što nevini podozrevaju da može biti samo kolektivno, u stanju nevinosti i milosti.

Kafkina potraga

Kafkine pripovesti nalik su detektivskim pričama i ne nalikuju ni na jednu prethodnu potragu po tome što je njima kretanje na put volja junaka, a drugi su ti koji pokušavaju da ga zaustave ili da putu daju drugi pravac, dok se kod Kafke ostali kreću, a junak nastoji da ih zaustavi. Junak *Procesa* želi da ga okonča; junak *Zamka* želi dozvolu da se nastani u selu. Njegove pripovesti razlikuju se od svih oblika potrage po tome što junakov problem više ne leži u pitanju „Da li mogu da učinim to što se od mene traži?“, nego „Šta se od mene traži?“

Vitez koji traga za Svetim Gralom, na primer, zna da se od njega zahteva da bude čedan; on može, kada se nađe u iskušenju, omanuti, ali onda zna u kom je pogledu omanuo. Faust ne zna gde će se okončati njegovo putovanje, ali zna da ga mora učiniti sada, šta god mu sadašnji trenutak nalaže. Detektivu se pravac postupanja ukazuje iz trenutka u trenutak, onako kako otkriva dokaze; često dobija pogrešne informacije koje ga vode u zabludu, ali zna da mu je posao da razluči istinu od laži.

K., sa druge strane, nije samo prosto iskušavan, odnosno sučeljen sa dve alternative za koje zna da su dobra i zla, niti je neodgovoran, za njegovo kretanje dovoljan je pravac. Zna da je veoma važno ono što čini sada, ali ne znajući šta bi to trebalo da bude. Ako *pretpostavlja* pogrešno, mora da snosi posledice i da se oseća odgovornim baš kao da je učinio pogrešan izbor. Nadalje, ako mu upute i informacije izgledaju apsurdno ili protivrečno, on ne može, kao detektiv, to da shvati kao zlovolju ili krivicu ostalih, nego jedino kao dokaz sopstvene krivice.

U detektivskoj priči ubistvo je izvesno, a društvo okrivljenih privremeno je neodređeno; u *Procesu* situacija je obrnuta; K. zna da je kriv, ne zna zbog čega, i svi njegovi naponi nisu usmereni na dokazivanje nevinosti nego na saznanje uzroka svoje krivice. U *Putovanju hodočasnika* hrišćanin će stići u raj čineći ono što će ga načiniti zaslužnim; u *Zamku* nema pitanja o tome da li je K. zaslužan da bude zemljomer; on jedino može zamoliti Zamak da mu izda dozvolu za to.

Na sličan način priroda Kafkinog junaka radikalno je različita od svih prethodnih konceptata junačkog. Prvobitno junak je izvanredan pojedinac, izvanredan bilo po urođenim darovima ili stečenim vrlinama. Njegov je cilj bilo da pokaže bilo da postigne izuzetnost; junak koji je spasen postiže to na pozitivan način, tragični junak koji je proklet to postiže negativno, ali se krivica poslednjeg ne nalazi u njegovom biću, ili u želji da postane individualan, nego samo u pogrešnom postupanju u tom pravcu.

K., sa druge strane, podnosi patnju i ne uspeva da postigne svoj cilj upravo zbog toga što je individualan. Na primer, on ne može postati ono što želi, zemljomer, pošto ne može da prestane da bude K. Komična kontradikcija jeste to da je K. jedno slovo, dok je zemljomer znatno „junačkije“ zvučeća definicija, međutim, K. je individualno ime, a zemljomer je definicija zanimanja. Činjenica da je on K. stvarni je dokaz krivice u *Procesu*; da je nevin, ne bi imao ime, kao lane u šumi u *Svetu iza ogledala*.

Kafkin junak nosi ime koje se sastoji od samo jednog slova i nema mesto u svetu; drugi likovi imaju imena od mnogo slova i svoja zanimanja, ili radije, treba reći da oni odaju takav utisak posmatrani kroz K.-ove oči. Čini se da Kafka hoće da kaže sledeće: „Ono što se uopšteno naziva individuom ne postoji, nego samo *persona* ili delatna maska, i to je sve što možemo znati o drugima; individualnost je nešto što se može upoznati samo subjektivno, a subjektivno individualnost je najprostija činjenica koju *Ja*, koje zna i oseća i dela, ne može nikad definisati onim što oseća i zna i dela; može se svesti na najniži nivo jednog slova, ali na ništa, nikada.“ Čovek stoga nikada ne može znati celu istinu, pošto kao subjekt koji zna mora ostati izvan istine, i istina je stoga nepotpuna.

Iz ovoga proizilazi paradoks da je K.-u jedina garancija da sledi pravi put to da ne uspeva da stigne bilo gde. Ako bi uspeo da stigne na odredište, to bi bio dokaz da nije uspeo.

Izvornik: W. H. Auden, „K.'s Quest“, u: *The Kafka Problem* (ur. Angel Flores), New York, 1975; str. 55–60.

(S engleskog preveo **Dejan Acović**)